

Cesta lásky

O studiu anthroposofie III

Jan Dostal

V obou předchozích přednáškách jsme měli možnost si opětovně připomenout, že anthroposofie se obrací na člověka jako plně vědomou bytost, která má právo svobodného a odpovědného rozhodování. Vyjádřeno základní anthroposofickou terminologií: oslovuje nejvyšší duševní článek člověka, duši uvědomující (vědomou, Bewusstseins-seele). To je důvod, proč její studium musí vycházet z intelektuálního chápání, z takového chápání, jaké je běžné v našem [tj. 20.] století. Ale mluvili jsme také o tom, jak samy anthroposofické texty vedou čtenáře k tomu, aby do svého intelektuálního myšlení charakteristickým způsobem zapojil cit úcty. Bez tohoto citového příděchu není možné získat reálný obsah pro myšlenky o světě, který je vyšší než lidský. Jak dochází k tomuto promítnutí úcty do myšlenkového procesu, o tom jsme uvažovali v minulé přednášce. Také jsme zdůraznili, že toto zapojení úcty do poznávací činnosti nemá nic společného s úctou k autorovi, ke knize nebo k určitému světovému názoru, tím méně s vírou v to nebo ono sdělení, nýbrž že úcta se tu stává prostým prostředkem poznání, který umožňuje našemu myšlení, zbavenému opory ve smyslových představách, chápat údaje o vyšším světě. Vztahuje se tedy pouze na obsah těch údajů, jimiž se právě zabýváme. Kdokoli se chce zabývat anthroposofií, potřebuje ji po dobu studia, po dobu, kdy sedí nad knihou. Jakmile potom odloží knihu, nebrání mu nic, aby opět uvažoval o světě bez tohoto příděchu úcty. Má právo být tímž člověkem, kterým byl dříve. Je přece přirozené a je pochopitelné, že mimo dobu věnovanou duchovněmu studiu bude uvažovat tím způsobem, jaký si lidstvo osvojilo v našem [tj. 20.] století. A pokud jde o smyslový svět, v němž žijeme, v tom je přece možné se uspokojivě orientovat takovýmto intelektuálním myšlením. Mimo chvíle studia může tedy člověk mít tytéž představy o světě jako dříve a nemusí je spojovat s obsahem toho, co četl. Může žít, jako by zapomněl na všechny ty myšlenky o nadmyslové oblasti, jimiž se zabýval v době studia. Není důvodu, proč by si při tom měl připadat provinilý, nedůsledný nebo snad vnitřně rozpolcený. Nezapomeňme: šlo mu přece o to seznámit se s anthroposofií, nikoli stát se hned jiným člověkem. Kdo by mu to zazlíval?

Situaci takového zájemce o anthroposofii bychom mohli naznačit obrazem. Představme si běžný způsob myšlení jako pevnou zemi, duchovně poznání jako plynoucí řeku. Člověk, který studuje, vstupuje na chvíli do řeky, vzdává se navyklé pevné půdy pod nohama, ale pak se opět vrací na břeh. Cítí, že jeho domov není v řece, ale na pevné zemi. Tak je to v pořádku, pouze takto je to zpočátku vnitřně poutivé. A anthroposofie nic jiného od člověka nežádá, vybízí ho pouze ke studiu.

Ale může se stát, že člověk sám bude dříve nebo později chtít vyvodit ze svého studia vnitřní důsledky. Sám pro sebe si bude chtít zodpovědět otázku: Má anthroposofie pravdu, nebo ne? Může se například stát, že bude cítit, že výsledky anthroposofického poznání mu dávají uspokojivější odpovědi na základní otázky než jiné názory na svět. Bude mít stále větší *důvěru* v anthroposofii. Začne „věřit“ v její poznatky i tehdy, když právě nestuduje. Bude považovat anthroposofii za „svůj světový názor“. Snad se to projeví i navenek tím, že se stane členem Anthroposofické společnosti. Takovýmto způsobem se mnoho lidí připojuje k velké rodině anthroposofů. Je to správně? Ale jistě! A je dobře,

když se Anthroposofická společnost z toho raduje a je za to vděčná. Vždyť anthroposofické hnutí by se bylo od počátku sotva mohlo zevně rozvinout bez velké řady takovýchto příznivců. Patřilo mezi ně mnoho významných podporovatelů jejího úsilí. A být členem neznamená v podstatě nic jiného než být příznivcem. Ale je takový člen už v plném smyslu slova „anthroposofem“?

O lidech, kteří se takto spojují s Anthroposofickou společností, bude zatím platit to, co jsme uvedli pro počáteční anthroposofické studium: že sice občas sestupují z břehu do vln řeky, ale pak se vždycky zase vrací na břeh; s tím rozdílem, že řeku, do níž vstupují, nyní považují - řekněme - za nejlepší ze všech řek. A že si na ni občas vzpomenou i na pevné zemi. Ale znamená to, že se už opravdu stali „anthroposofy“? Že tedy už jsou opravdu *zajedno s „anthroposofickým hnutím“*; jak o něm psal Rudolf Steiner? Nespočívá skutečné přiznání k anthroposofii ještě v něčem jiném?

Připomeňme si, že anthroposofie nikdy nechtěla být pouhým „světovým názorem“. Nevznikla jako výsledek lidského filosofování. Objevuje se jako docela zvláštní souhrn nových idejí a podnětů: jako duchovní proud, jenž svůj původ nevidí na zemi, ale ve vyšším světě - konkrétně: ve sféře archanděla Michaela - a jenž se teprve prostřednictvím Rudolfa Steinera, jeho knih a přednášek, spojil s pozemskými dějinami. I když se k němu hlásí tisíce lidí, zůstává toto hnutí tedy v zásadě *neviditelné*. Není to součet lidí, kteří se stali členy Anthroposofické společnosti. Ti mohou být samozřejmě jeho vnějšími představiteli a obhájci, ale ve smyslu Steinerově k němu patří například i lidé zesnulí a také duchové bytosti, které nikdy nebyly a nebudou vtěleny ve fyzickém světě. Anthroposofické hnutí - a to je důležité si uvědomit - tedy není skutečností fyzickou, ale nadsmyslovou, i když zasahuje také do života ve smyslovém světě. Mít účast v tomto hnutí nemůže být dáno členstvím v jakékoli pozemské organizaci. Musí to vyplynout z vnitřního vývoje a není možné to ověřovat žádným zevním měřítkem; je to vnitřní skutečnost, jejíž posouzení nakonec přísluší jedině vyššímu světu. Jenom v závorkách připomeňme, že člověk, který je opravdu spojen s anthroposofickým hnutím, bude samozřejmě chtít tomuto spojení dát i vnější výraz účasti v práci Anthroposofické společnosti. To určitě! Ale nám v této chvíli jde o otázku opačnou: kdy má člověk právo se domnívat, že opravdu patří k anthroposofickému hnutí?

Řekli jsme: když poctivě zápasíme o myšlenkové uchopení anthroposofických textů, začínáme myslit jiným způsobem než dříve, poznáváme jinou logiku než logiku čísla, míry a váhy; ale zprvu nejsme schopni myslit tímto jiným, úctyplným a umělecky živým způsobem jindy než právě během studia. Jsme k němu podněcováni pouze studovaným duchovědným textem. Neodnášíme si jej do ostatního života, do vztahu k druhým lidem a k okolnímu světu, nestal se ještě samozřejmou součástí naší bytosti. Dalo by se to také vyjádřit takto: v době studia myslíme „anthroposoficky“, v běžném životě ještě myslíme „neanthroposoficky“. Zabýváme se sice anthroposofií, ale svět, v němž žijeme, prožíváme ještě stále materialisticky. Jednoho dne pak může nastat chvíle, kdy postřehneme tento rozpor. A to je chvíle, kdy se pro nás začne otevírat skrytá brána do anthroposofického hnutí.

Právě v důsledku tohoto neuspokojení si totiž pojednou uvědomujeme, že už nejsme titíž lidé jako dříve, že náš skutečný vnitřní domov asi už přestal být tam, kde jsme jej cítili donedávna - na „pevné zemi“ - ale jako by se byl přesunul do oné „řeky“, do níž jsme vždycky vstupovali jenom na krátký čas. Jsme najednou přesvědčeni, že tam by měl být náš domov. Jenomže zároveň se cítíme pevně přikováni - svými navyklými, všedními myšlenkovými postupy - k oné „pevné zemi“, o kterou jsme se od dětství bezpečně opírali. Je možné z toho uvěznění uniknout? Opustit ji - ale to by přece vyžadovalo úplnou proměnu našeho vědomého vztahu k světu, přehodnocení vžitých hodnot, nové prožívání sebe sama? Ale nestálo by za to pokusit se o takovou zásadní proměnu? I kdyby to byla práce, jejíž skončení je kdesi v nedohlednu? Takovým přemítáním si uvědomujeme - zpočátku neurčitě - nutnost dlouhé,

dokonce nepředstavitelně dlouhé práce na sobě, práce přesahující hranice jednoho života, totiž obětování celého dosavadního myšlenkového přístupu k světu, abychom jednou - u cíle cesty - dovedli v každé chvíli života oživit své myšlení úctou natolik, že bychom neztráceli vědomí souvislosti mezi viditelným světem a světem nadmyslovým. Teprve pak - tak je možné vyjádřit náš nový objev - budeme plně, bytostně spojeni s anthroposofií! Ale kdesi hluboko v nás se přitom asi už tiše ozývá: „Ano, to je právě to, co chceme!“

Hnutí úcty, které jsme při studiu prožívali nad *jednotlivými poznatky*, nabývá těmito prožitky nového zabarvení. Šíří se a začíná se vztahovat na *duchové poznání jako takové*. Stává se *přiznáním*, jednak k celému nedohlednému, organicky rozčleněnému světu poznatků, jak nám je tlumočí anthroposofie, jednak k nutnosti práce na sobě, která nám umožní vnést vědomí o přítomnosti vyššího světa do celé naší existence. Je to přiznání, které vyrůstá z vědomí vlastní nedostatečnosti. Ale je to *přiznání* - což znamená, že *vedle citu úcty se s naším myšlením sjednotilo hnutí naší vůle*. Pronášíme vnitřně své „ano“ tomu, co čteme, i k celé nadmyslové oblasti, o níž nám anthroposofické texty svědčí - „ano“ v tom smyslu, že s tím chceme být niterně spjati při studiu i mimo studium. Toužíme být schopni hledět na svět v kterémkoli okamžiku života „anthroposofickým pohledem“ a chceme se tomu blížit.

Všimněme si: k našemu *myšlenkovému* spojení s anthroposofií se přidružil nejen *cit*, ale ve chvíli přiznání i *vůle*. Spojili jsme se s ní všemi třemi základními projevy svého já - myšlením, cítěním, vůlí. *A to je okamžik, kdy vstupujeme do anthroposofického hnutí*. Neboť od nynějška obracíme celou svou bytost, všechny její základní schopnosti, k duchovému poznání. Přitom nepřestává platit a nepřestáváme si bolestně uvědomovat, že jsme od anthroposofie ještě daleko, že většina našeho zjevného myšlení je zatím v rozporu s jejími impulzy, netvárná k navykým logickým kolejím. Ale víme, že pro nás není jiné cesty než stálá práce na našem myšlení, na našem chápání hlubších souvislostí světa, nechť si trvá sebedéle.

Vraťme se ještě jednou ke zvolenému přirovnání. Cítíme, že náš myšlenkový domov už nemůže být jinde než v živém toku „řeky“, i když jsme zatím málo, příliš málo zvyklí se v něm pohybovat. Kdybychom chtěli být důslední, mohli bychom dodat: víme, že naše myšlení se dříve nebo později musí stát rusalkou, jejíž život bude v plné harmonii s vodním živlem - s duchovým poznáním. Cesta do anthroposofického hnutí nás tedy vedla po třech stupních. Začátek, východisko, tvořilo *intelektuální chápání* textu. Přitom se ukázalo, že to k myšlenkovému osvojení textu nestačí. Musili jsme oplodnit své poznání citem; základním odstínem toho citu byla *úcta*. To byl druhý stupeň. Náš vztah k anthroposofií mohl i na tomto stupni být stále ještě rezervovaný, nezávazný, neutrální. Seznamovali jsme se s anthroposofií, aniž jsme se k ní proto museli hlásit. Na třetím stupni jsme však k anthroposofií obrátili i svou *vůli*. Nejen že jsme k ní „zaujali stanovisko“ - to by byla pouze záležitost úsudku. Nýbrž *vykročili jsme na cestu*, aby se nám stala vnitřním domovem.

Být vskutku anthroposofem tedy neznamená pouhé čtení knih nebo přednášek, byť doprovázeno přesvědčením o jejich pravdivosti. Není to dáno *obsahem* našeho vědomí. Je to dáno tím, že tento obsah v nás vyvolá *vůli*, abychom změnili *způsob* svého nazírání na svět a svého chápání světa. Cit, který jsme na druhém stupni vnesli do myšlenkové práce s textem, jsme nazvali *úctou*. Jak nazveme vůli, která nás nyní podněcuje ke stále účinnějšímu *ztotožnění* s anthroposofií? Není to pouhý „zájem“. Není to ani „žhavý zájem“. Je to více než jakákoli „touha“. Je to rozhodnutí, začátek skrytého vnitřního děje. Je to začátek cesty. Jak nazveme takovouto vůli k sjednocení? Jenom jediné jméno bude pro ni přiměřené a výstižné: „*láska*“. Chceme-li být při tom přesní, nebude to láska k anthroposofii jakožto určitému učení, ale láska k tomu vyššímu světu, jež zvěstuje a v němž také sama tkví svými kořeny.

Naše vůle se ovšem účastnila studia už i na druhém stupni: cit úcty při studiu se přece nedostavoval sám od sebe, bezděčně, nýbrž byl projevem vůle, abychom vnikli do obsahu textu. Ale tato „vůle k

studiu“ nebyla ještě „láskou“. Zaměřovala se na porozumění, jakoby ze skrytého pozadí rozněcovala naši studijní energii, řídila aktivitu našeho myšlení, ale zatím ještě do něho sama nevstupovala, nechtěla se ztotožnit s jeho obsahem. Teprve ve chvíli „přiznání k anthroposofii“ vešla i sama do procesu poznání a stala se tak láskou k oné božské podstatě všeho bytí, jejíž zvěstovatelkou je anthroposofie. Z úctyplné- ho myšlení se stalo láskyplné myšlení.

Citovali jsme už slova Rudolfa Steinera, jimiž charakterizuje anthroposofii: „Anthroposofie je cesta poznání, jež by chtěla ducha v bytosti člověka dovést k duchové podstatě kosmu.“¹ Nyní, když jsme po této cestě došli až k okamžiku přiznání, změní se způsob našeho putování po ní a máme právo to vyjádřit obměnou původní charakteristiky; tato obměna získává ovšem platnost teprve na tomto stupni, na kterém jsme nyní stanuli:

„Anthroposofie je cesta lásky, jež vede poznávajícího ducha v člověku k božské podstatě kosmu.“
Původní intelektuální poznání se rozrostlo v harmonický trojzvuk myšlení, úcty a lásky.

...

Na chvíli se ve své úvaze zastavme. Význam slova „láska“ není jednoznačný. V jakém smyslu jsme ho užili zde? Obyčejně jím označujeme charakteristické hnutí citu. Tak jsme také před týdnem mluvili o tom, jak cit úcty může nabývat odstínu spřízněného s láskou. Ale láska, i když se nejčastěji *projevuje* citem, je něco hlubšího, podstatnějšího než cit. Dodejme hned, že - přesně vzato - není ani totožná s vůlí, přestože jsme ji s ní nyní zdánlivě ztotožnili. Co je tedy láska? Je to, jak nás ujišťuje duchové poznání, ryzí duchová substance, jež je prvotním základem všeho čistě duševního v nás: „Co je podstatou duševna? Kdybychom ... zkoumali duchovědnými prostředky substanci, skutečnou základní podstatu duševna, ukázalo by se nám - tak jako všechno hmotné je jenom stlačeným, sevřeným světlem - že všechny duševní jevy na Zemi, ať seberůznější, se nám vyjeví jako modifikace, jako rozmanité přetvoření toho, co musíme nazvat, chápeme-li opravdu základní význam toho slova: *láskou*. Každé hnutí duševního rázu, ať se objeví kdekoli, je láska, pokaždé určitým způsobem modifikovaná.“² Tak se láska může projevovat v různých duševních hnutích a v různých odstínech duševního života, aniž je s nimi přímo totožná. A může být více nebo méně zastírána působností vnějších, tělesných článků lidské bytosti na duši. Kde však je původ této podivuhodné substance? Rudolf Steiner, když odvozuje schopnost myšlení, cítění a chtění z minulých planetárních stavů Země³, dále říká, že poslání Země spočívá v tom, že tyto tři síly mají být uvedeny do rovnováhy, aby touto rovnováhou mohl působit čtvrtý prvek - láska. Péče o vývoj tímto směrem, říká, je především úkolem „duchů formy“ (Exúsiái), které dokonce v té souvislosti nazývá „duchy lásky“. (Pokud jde o význam a funkci jednotlivých duchových hierarchií, odkazují na přednášku Zdeňka Váni „Duchovní kosmos“^{*}.) Ale dodává, že na „tkaní sítě lásky“ se podílejí veškeré duchové hierarchie. Prvotní zdroj lásky tedy není v nitru člověka, ani v duševním světě, ale v oblasti vyšší než duševní. „Tkaní sítě lásky“ se proto odehrává hluboko pod prahem našeho vědomí. Ale právě proto, že láska není jen projevem duše, ale duchovou substancí, vetkávanou do nevědomých hlubin našeho prožívání, může se ve své pravé podobě projevovat nejbezprostředněji, nejnezkresleněji naší vůlí, která má kořeny právě v oněch podvědomých hlubinách. Mluvíme-li tedy o tom, že v přiznání k anthroposofii se projevuje vůle, kterou můžeme nazvat láskou, máme na mysli onen základní a - jak Rudolf Steiner připomíná - běžnými slovy nedefinovatelný význam toho slova. Chceme tím naznačit, že se v takovém niterném přiznání vlilo něco z duchové substance lásky ve své

* Přednáška Zdeňka Váni „Duchovní kosmos“, která se konala 8. prosince 1990. (Pozn. edit.)

ryzí, nezastřené podobě do naší vůle a s naší vůlí do našeho vztahu k anthroposofii. Přitom nemusíme pochybovat, že - podobně jako úcta - i substance lásky má bezpočet barevných odstínů, jimiž působí a jimiž se zjevuje. Jedno je však společné všem těmto odstínům: vůle k splynutí, k ztotožnění.

Ale tím jsme stále teprve na začátku cesty k tomu, abychom pochopili, co se v nás děje ve chvíli, kdy vnitřně pronášíme celou bytostí své „ano“ anthroposofii. Nejen myšlení, i proudění duchové substance lásky duševností lidstva má totiž své pozemské dějiny. Anthroposofie - a dodejme, že jenom ona! - o nich mluví velmi podrobně a velmi konkrétně. Pro naši úvahu bude nyní na místě, abychom si tyto poznatky připomněli. Vynoří se při tom před námi obrazy, před jejichž velkolepostí, posvátností a kosmickou moudrostí bledne až neuvěřitelně všechno, co jinak dokázali k tématu „láska“ říci novější myslitelé. Předejme slovo duchovému poznání.⁴

Působnost lásky v lidstvu se sice podle údajů Rudolfa Steinera připravuje v kosmickém vývoji už na starém Slunci v součinnosti „duchů osobnosti“ (Archai) s nejvyšší hierarchií, s „duchy lásky“ (Serafim), ale jako síla vyzařující z lidského nitra se objevuje až ve čtvrtém - tedy našem - planetárním cyklu, na samotné Zemi, označované proto v okultismu za „kosmos lásky“. Její přítomnost v lidském duševním životě má svůj určitelný počátek. Když se po vesmírné noci, oddělující starý Měsíc od Země, probouzely zárodky budoucího lidstva k nové existenci, neznaly ještě lásku. Ta proniká do vývoje až v době lemurské, a to zvnějšku, z kosmu, zásahem božských bytostí. Bytosti hierarchie Exúsiái („duchové formy“, bibličtí Elóhímové), to jest sami vznešení tvůrci pozemského světa, vočkovávají tehdy do lidských duší schopnost lásky; děje se tak v hlubokém nevědomí, v době spánku. Takto lidstvu darovaná láska se spojuje s prouděním *krve*, kolotají- cí generacemi, a projevuje se v různých formách citu sounáležitosti v rámci pokrevního společenství: jako láska mezi mužem a ženou, láska k dětem, rodičům, příbuzným, předkům, k příslušníkům téhož rodu a kmene. *To bylo první obdarování lidstva impulzem lásky.*

Dlouhé věky uplynuly ve znamení této bezděčné, samozřejmé pokrevní lásky. Ale čím více se předkřesťanská doba chýlila ke konci, tím ztlačněji se lidské já oprošťovalo od snové závislosti na pokrevním společenství. Byla to především síla myšlení, jež člověka vytrhovala z této souvislosti. Zatímco společné mytické představy o bozích ho spojovaly s jeho kmenovým společenstvím, jeho přemýšlení o světě nebylo svazováno společnou tradicí, nevyplývalo z nevědomovaných podnětů krve. V něm byl člověk odkázán sám na sebe, jím objevoval sám sebe jako bytost oddělenou od ostatních a oddělenou i od láskyplné kmenové soudržnosti. Právě tímto dlouhým vývojem k samostatnosti dozrál - tak to líčí anthroposofie - pro *druhé, vyšší obdarování impulzem lásky*, určené tentokrát přímo lidskému já. Procitajícímu lidskému já ji snesl z nejvyšších nebeských sfér až do světa smyslů Kristus - nejvyšší sluneční bůh, sám představující souhrn („pléróma“) Elóhímů, plnost tvůrčí moci hierarchie Exúsiái. Jeho obětní smrt na kříži se stala viditelným znamením lásky jakožto podstaty všeho bytí, vepsaným do dějin. „Bůh je láska“, tak to zaznívá po všechny věky z Golgoty do duševnosti lidstva. Není to už poselství lásky, jež je vázána na pokrevní společenství, nýbrž lásky, která proudí k celému lidstvu, bez hranic, bez omezení. A nejen k lidstvu, ale ke všem bytostem Země. K lásce pokrevní se má tato láska jako světlo Slunce k světlu měsíčnímu. Reálná substance této lásky, snesená od Otce k lidem a spjatá po tři roky s tělesným životem Ježíše Krista, skanula s krůpějími jeho krve do Země a odtud do duševní atmosféry Země, zmrtvýchvstáním Kristovým se pak stala pro lidstvo trvale přítomnou, trvalou skrytou inspirací. Tak nadešel pro lidstvo nový dějinný věk, s možností osvojovat si stále více, co mu bylo Kristem darováno, měnit lidské já v slunečně rozzážené, slunečně se darující centrum lásky. „Toto jest můj vesmírný cíl („entolé“),“ říká Kristus, „abyste se navzájem milovali.“ Ani učedníci zprvu netušili, nemohli tušit, co se vlastně odehrálo na Golgotě. Rudolf Steiner líčí ve svých neintimnějších přednáškách⁵, jak se přemírou otřesných vnitřních prožitků jejich vědomí dostalo do zvláštního snového stavu, který vzdáleně naznačují i evangelia obrazem getsemanského

spánku. Z tohoto podivného útlumu vědomí se nebyli s to probrat ani po zmrtvýchvstání. Dleli ve zbožném společenství, prožívali intenzivně přítomnost Zmrtvýchvstalého, a přece v podstatě nevěděli, co se s nimi děje. Jestliže v prvních týdnech byl tento jejich snový stav prosvětlen pocitem štěstí, po nanebevstoupení se zatmel nezměrnou bezvýchodnou bolestí nad tím, že Pán se od nich opět a - jak se zdálo - definitivně vzdálil. Teprve tato bolest v nich vyvolala po deseti dnech *svatodušní procitnutí*. Náhle, v bouři tohoto procitnutí pochopili, co se s nimi dalo po celou dobu a co se odehrálo s jejich mistrem na Golgotě a po zmrtvýchvstání. Musela to být neslychaná chvíle, kdy v lidských duších poprvé zazářilo pochopení činu Kristova - jeho láskyplného proniknutí z duchovních výstostí až do hlubin smrti, jeho triumfu nad smrtí a tím umožněného trvalého spojení s lidstvem po všechny budoucí věky... S nekonečnou vážností, a také zdráhavé, se zvláštním ostychem líčí Rudolf Steiner, co se tehdy v kruhu učedníků událo. „Vstupujeme na nejsvětější půdu lidského poznání“, připomíná důtklivě. Mluví o tom, že učedníci tehdy zakusili - každý ve svém vlastním nitru - mocný příval všudypřítomné kosmické lásky. A právě tímto *dotykem kosmické lásky jejich poznání procitlo k pochopení události na Golgotě*. Láska to byla, jež způsobila, že prozřeli pro nejhlubší mystérium lidských dějin. Příval lásky, který zasáhl já každého z nich, se v nich zároveň změnil v plamennou aktivitu vůle. A tak vyšli, aby zvěstovali to, co tak jasně poznávali, druhým a aby zakládali křesťanské obce jako příbytky Boží lásky, jež může nadále působit mezi lidmi. Dotyk nejvyšší lásky z nich učinil první kruh spolupracovníků Božích na Zemi.

Tak je křesťanství povoláno pečovat na Zemi o sílu lásky, snesenou Kristem z nebe. Jednou, na konci pozemského vývoje, tak učí anthro- posofie, má láska prostupovat všechen svět, všechny přírodní říše.

Vraťme se k okamžiku našeho přiznání k anthroposofii. K čemu jsme se to vlastně přiznali? Co hlásá anthroposofie? Připomeňme si ve zkratce několik základních poznatků: Lidská bytost se podle ní skládá nejen z viditelného a hmatatelného tělesného organismu, ale i z neviditelných vyšších článků: z těla éterného, astrálního a z já; navíc v sobě nese zárodky dalších, duchových článků, jež může rozvíjet a přivést k reálné existenci prací na své dosavadní bytosti. Tato lidská bytost je výsledkem nepředstavitelně dlouhého kosmického vývoje, během kterého na ní pracovaly nesčíslné bytosti nadsmyslového světa. Začátek každé etapy v tomto vývoji byl umožněn velkou kosmickou obětí, z níž vzešel vždy nový článek lidské bytosti: nejprve tělo fyzické, pak éterné, pak astrální, nakonec já. Během čtvrté velké etapy kosmického vývoje, tj. v průběhu věku Země, v době lemurské, podlehl člověk pokušitelskému vlivu bytostí mocnějších, než byl sám, předčasně se vymkl láskyplnému vedení svých božských tvůrců a spojil se těsněji s hmotným světem, než mu bylo původně přisouzeno. Tím vešla do pozemské existence smrt, neboť hmotné tělo nese v sobě zárodky zániku a znemožňuje lidské duši trvalé spojení se Zemí. Po dožití jednotlivého pozemského života se člověk pokaždé vrací do nehmotné, ryze duchové existence, kde ve společenství vyšších bytostí a podle zákonitostí karmy připravuje svůj další pozemský život. Vlivem luciferského zásahu se stalo, že člověk ztrácel více a více vědomí o sepětí s vyšším světem a odděloval se od zdrojů vlastního bytí. Ale zároveň tím procitl k vědomí svobody. - Tak asi probíhal ve smyslu líčení duchové vědy vývoj lidstva až do příchodu Kristova. Teprve činem Kristovým získal člověk možnost vnitřního zmrtvýchvstání uprostřed světa tíhnoucího k odumření, a tím možnost dalšího vývoje.

Zastavme se u tohoto krátkého přehledu. Co tedy znamená přiznání k anthroposofii? Znamená, že člověk pronáší z hloubi své bytosti „ano“ tomuto vývoji, neboť si uvědomuje, že on sám k němu patří, že je jeho součástí. S láskou si uvědomuje věkovité dílo duchových tvůrčích bytostí a ztotožňuje se s jejich záměry. Ale cítí spoluodpovědnost i za podlehnutí lidstva Luciferovi a za odcizení Bohu. A ví, že svoboda, kterou tím získal, mu skrze Krista může napomoci k větší dokonalosti, než jaké by mohl dosáhnout bez ní. Všem, co přinesla minulost, říká své velké „ano“.

Ale takovým, úplně stejným způsobem se přece k minulosti lidstva přiznal i Kristus, když přijal lidský úděl! Takový byl i jeho pohled, s tím, že byl nekonečně jasnější, jednoznačnější a že intenzita jeho lásky k ohroženému pozemskému světu byla nekonečně větší, než může být naše. Celá jeho inkarnace byla velkým přijetím lidské minulosti, přiznáním k ní až po tu smrtelnou bezmoc, do níž

tento vývoj ústí. Smrt na kříži, smrt v děsivé, potupné bezmoci byla nejvyšší, nejvýmluvnější formou jeho přiznání. Zde se Kristus beze zbytku ztotožnil s člověkem v jeho bídě. Vzal na sebe celou jeho minulost se všemi vinami. Jeho „ano“ celé sestupné pouti lidstva - to přece byl i neslýchané nový prvek, jímž se odlišilo křesťanství od veškerých náboženských představ staré doby!

Přiznáváme-li se k anthroposofii a k jejím představám o dosavadní vývojové pouti lidstva, spříznujeme se tím plně s Kristovým pohledem na vývoj pozemského světa, s jeho božským, svět přetavujícím přiznáním k tomuto pokleslému světu. Mohli bychom říci, že paprsek onoho velkého přiznání Kristova padá do naší duše a začíná v ní žít, jeho láska že zažehuje první malý odlesk sebe samé v naší duši. Začínáme prožívat něco z toho, co se dalo v jeho nitru. A tím se přece našemu poznání otvírá výhled, který jsme doposud neměli a nemohli mít: *myšlením prodchnutým láskou k minulosti lidstva začínáme chápat podstatu Kristova činu*, jeho inkarnace, jeho ukřižování. Ve chvíli, kdy láska prostoupila naše poznání, můžeme nejen sledovat líčení evangelií u události na Golgotě, ale uvědomovat si vnitřní dosah, morální dimenzi Kristovy oběti. Nejde tu už jenom o poznání v běžném smyslu slova. Láska, která podněcovala a vedla průchod Kristův všemi sférami nebe, stále hlouběji, až k inkarnaci v lidském těle, která vedla jeho pozemské kroky až k smrti na kříži, začíná nyní sama žít - i když zatím nejskromnějším plamínkem - v našem já a měnit od základu náš životní pocit, náš poměr k světu i k sobě samým. Abychom uvedli konkrétní příklad: začíná být pro nás méně důležité, zdali zastáváme to nebo ono postavení, protože prožíváme stále intenzivněji, že i zde na Zemi jsme především součástí kosmického vývoje a jeho mocných morálních dějů, spoluúčastníky neviditelné, ale o to reálnější působnosti božské obětní lásky uprostřed viditelného světa. Víme, že už nepatříme smyslovému světu, ale říší nových nebeských sil, kterou Kristus založil přímo v pozemském světě. Impulz „následování Krista“ v nás vyrůstá v jakousi ústřední morální směrnicí - ne v tom smyslu, že bychom se chtěli připodobňovat ke Kristu, nýbrž že toužíme mít aspoň nepatrnou účast v nekončící cestě jeho lásky v lidském odlesku. Postupně pak stále zřetelněji objevujeme, že právě Kristova láska je i základní substancí anthroposofie, že anthroposofie je ve své podstatě *zvěstí o Kristu*, tak jak ho nyní začínáme chápat.

„Každá řádka, kterou čteme z naší anthroposofické vědy,“ říká o tom Rudolf Steiner⁶, „je navazováním vztahu ke Kristu. Neděláme vlastně vůbec nic jiného. A ten, kdo hledá vedle toho ještě nějaké zvláštní navazování vztahu, ten jenom naivně vyjadřuje, že by se vlastně chtěl vyhnout oné poněkud nepohodlné cestě, že by měl něco studovat nebo něco číst.“

Uvědomujeme si další souvislosti, jež z toho vyplývají? Uvědomujeme si, že každé skutečné přiznání k anthroposofii (to jest přiznání celou osobností) je možné chápat jako repliku, jako malý *ohlas svatodušního zážitku učedníků?* Jako tehdy učedníci procitli pod dotykem vševládné, všepronikající lásky k pochopení události na Golgotě,

I všeho, co s ní souviselo, tak vědomí lásky k tomu, co zvěstuje anthroposofie, té lásky, jež je sama paprskem z všeobsáhlé lásky Kristovy, nám otvírá vnitřní oko pro podstatu Kristovy oběti. Dokud jsme putovali jenom po stezce úcty, bez přiznání k anthroposofii, nemohlo nám ještě vzejít plné porozumění ani pro bytost Kristovu, ani pro morální podstatu všeho bytí (to jest: „Bůh je láska“). - Pokračujme ještě dále po téže myšlenkové cestě. Připomněli jsme si ve zkratce základní poznatky anthroposofie, pokud se týkají člověka a vývoje světa až do příchodu Kristova na Zemi. Zbývá ještě doplnit tento přehled nástinem toho, co anthroposofie učí o *budoucnosti* člověka a lidstva, tak jak by se měly utvářet pod vlivem zásahu Kristova. Mluví především o možnosti vnitřní přeměny člověka směrem k nadmyslovému poznání, o nových, vyšších stupních vědomí, jichž může dosáhnout trpělivou a pokornou prací na sobě: o imaginaci, inspiraci a intuici. A dále: to, čeho mohou takto dosáhnout vnitřně zralí jedinci už během pozemského života, k tomu má dozrát celek lidstva v dalších planetárních inkarnacích naší Země: na budoucím Jupiteru, Venuši, Vulkánu. Na nich se mají plně rozvinout vyšší, duchové články lidské bytosti. Člověk se má stát beze zbytku svobodným

spoluvykonavatelem Boží vůle. Cílem vývoje má tedy být nové, plné sjednocení lidstva s životem božského světa, a to jako čin radostně se darující oddané lidské lásky.

Uvažme: kde jinde, kromě anthroposofie, bychom se setkali s podobnou povznášející perspektivou lidstva? V dnešním světě bezpochyby nikde. Ale můžeme si uvědomit, že toto, právě toto byla perspektiva, kterou měl na mysli a zvěstoval Kristus, perspektiva konečného návratu k Bohu: „Aby všichni jedno byli, jako ty, Otče, ve mně a já v tobě, aby i oni v nás jedno byli.“ (J17) Jako jiný doklad - vedle mnoha dalších - bychom mohli uvést líčení Janova Zjevení o nebeském Jeruzalémě, tedy o znovuzrozené, duchem proměněné Zemi, vrcholící slovy: „Aj, příbytek Boží s lidmi, a přebývati bude s nimi a oni budou lid jeho, a on, Bůh, bude s nimi jako Bůh jejich. A setře Bůh všelikou slzu z očí jejich.“ (Zj 21) Tyto výhledy do budoucna nám odhalují druhou stránku toho, co jsme nazvali Kristovým láskyplným přiznáním k pokleslému lidstvu a jeho minulosti. Jak vidíme, je toto přiznání provázeno a nesenno bezmeznou, nedomyšlitelně velkorysou důvěrou v *budoucí možnosti člověka*. Nechť se lidstvo sebevíc odcizilo svému původu, nechť sebevíc zabředlo do smyslové existence, Kristus, sám ztělesnění nejvyšší lásky, nepochybuje ani na okamžik, že lidstvo se dá touto láskou vést nazpět k Otci. Tak je Kristova obětní cesta nejenom výrazem jeho přiznání k dosavadnímu vývoji lidstva, ale i výrazem božské důvěry ve vzkříšení člověka. Ona hrála neochvějně v jeho srdci, když putoval mezi lidmi. Nepřestávala hrát, ani když nesl svůj kříž na Golgotu. A s krví, vytékající z jeho ran, kanula z kříže do země, aby prosvětliila její duševní ovzduší slunečným jasem, a proudí nadále stoletími jako reálná zástava oné budoucnosti Země, kterou nepřestává božský svět očekávat. Kristovo zmrtvýchvstání a jeho trvalá přítomnost v lidském světě jsou dotvrzením této neochvějné důvěry. Jeho bezvýhradné přiznání k minulosti lidstva se tedy směrem do budoucna mění v bezvýhradnou důvěru. Hřejivý jas této důvěry se nám - jsme-li dostatečně vnímaví - line vstříc i ze všeho, co anthroposofie učí o budoucnosti člověka a světa. Rozhlédneme se po nejrůznějších jiných představách, které kolují v našem [tj. 20.] století o budoucím vývoji Země, abychom nakonec zjistili, že je to pouze anthroposofie, která ještě dovede brát Kristova slova vážně a tlumočit jejich všeobšáhly, doslovný, útěšný smysl. Jedině ona vlastně sdílí hřejivě zjasňující proud Kristovy důvěry, protože poznala, že božský praobraz člověka, snesený Kristem z nebes na zem, má předpoklady, aby se jednou - dříve nebo později - plně rozžil v každém člověku.

Jako do každého přiznání k anthroposofii, pokud vyvěrá z celku lidského prožívání, padá paprsek Kristova přiznání k člověku, tak do něho padá i paprsek jeho důvěry v nadcházející osudy lidstva. S pokorným vědomím své nedůstojnosti a nedostatečnosti máme právo říci: naše myšlení, oživené a zušlechtné studiem anthroposofie a oplodněné svatodušním impulzem lásky, se začíná otvírat pro myšlení Kristovo, naplňuje se jeho přiznáním k lidstvu i jeho důvěrou v lidstvo. Stává se jevištěm, na němž jeho přiznání a jeho víra mohou nově ožít v lidském světě. Jinými slovy: duše takto usilující se stává oltářem, na němž se spojuje božské s lidským. Její myšlení přestává být pouhým poznáváním, stává se duchovním přijímáním (sjednocením, *communio*). Obraz Kristův, obraz duchem proměněného člověčenství, jím vstupuje do lidského já.

Tak se dostáváme k často citovaným - a často i zneužívaným - slovům Rudolfa Steinera o „myšlení jakožto duchovním přijímáním“. Závěr, do něhož vyústilo naše přemítání, se kryje s tím, co on - vycházející tehdy z úplně jiných souvislostí - vyslovil 31. 12. 1922, večer před požárem prvního Goetheana7:

„Když člověk přenechává sám sebe na pospas svým mechanicky zrcadlícím myšlenkám o zevní přírodě, opakuje pouze minulost, žije v mrtvých pozůstatcích něčeho, co bylo božské. Když sám oživuje své myšlenky, tedy se spojuje svou vlastní bytostí, přijímaje, v duchovním přijímání, s božskou duchovou podstatou, prostupující svět, zajišťující jeho budoucnost. Tak je duchové poznání pravým přijímáním... Co by jinak bylo pouze abstraktním poznáním, stává se citícím a chtějícím poměrem k světu. Svět se stává chrámem, svět se stává domem Božím. Poznávající člověk, povznášející se a energicky se vzchopující v citění a chtění, stává se bytostí obětující. Základní poměr člověka k světu stoupá od poznání k vesmírnému, ke kosmickému kultu. Aby všechno to, co tvoří náš poměr k světu, nejprve poznalo samo sebe v člověku jako kosmický kult, to je první počátek toho, co se musí stát, jestliže má anthroposofie ve světě uskutečnit své poslání.“8

Jak je vidět, podtrhuje zde Rudolf Steiner tři motivy: že oživeným myšlením se člověk může spojovat s božskou podstatou světa; že poznáním, jehož se aktivně účastní cit a vůle, se mění

poznávající poměr člověka k světu; a že základním předpokladem pro uplatnění anthroposofie ve světě je, aby si člověk uvědomil, že tento jeho nový poměr k světu má kultický ráz, že jeho myšlení se stalo reálnou obětní činností. (Vzpomeňme: „Úcta se mění v obětní sílu.“) Můžeme k tomu dodat, jistě v intencích Rudolfa Steinera: myšlení se stává obětní činností, při níž se člověk zapojuje do proudu trvale pokračujícího obětního činu Kristova. V uvedeném citátu ze Steinerovy přednášky tedy nejde o jakési konstatování, že snad člověk zabývající se anthroposofií (bez ohledu na to, *jak* se jí zabývá) koná svým myšlením kultickou aktivitu a přijímá do sebe duchovou substanci. Je tu položen důraz na *způsob* přístupu k anthroposofií a na *vědomí* o kultickém rázu duchovnědného myšlení. Rudolf Steiner nechce ukolébat posluchače do povzbudivé představy, že jakékoli duchovnědné studium má nadosobní význam obdobný svátostnému přijímání, nýbrž mluví o nezbytnosti, aby člověk začal své vlastní myšlení vědomě prožívat jako obětní službu, při níž potom lidské v jeho duši může být obdarovááno a postupováno božským. Tehdy teprve - připomíná - začne anthroposofie plnit své poslání. Anthroposofií tedy, stejně jako impulz Kristův, jenž je její ústřední inspirací, není možné pochopit intelektualistickými prostředky naší doby, jenom myšlením, které se krok za krokem stává obětní službou. Cesta k anthroposofií, stejně jako ke Kristu vede branou, do níž je rukou Michaelovou vytesána důtklivá výzva: „Proměň své myšlení!“

O jakou změnu jde, to vyjádřil Rudolf Steiner roku 1912 slovy⁹: „Abychom pochopili čin mystéria na Golgotě, k tomu nestačí žádná moudrost. Můžeme mít všechnu moudrost tohoto světa, a přece nám čin Kristův může zůstat nepochopitelný. Neboť k porozumění pro mystérium na Golgotě je třeba lásky. Teprve když láska vproudí do moudrosti a zase naopak, může člověk pochopit mystérium Golgoty...“

Praha, 23. listopadu 1991

Odkazy:

- 1 R. Steiner: *Anthroposophische Leitsätze* (GA 26), 17. 2. 1924; česky: *Anthroposofic- ké vůdčí myšlenky*, Anthroposofická společnost, Praha 2014.
- 2 R. Steiner: *Die Offenbarungen des Karma* (GA 120), 27. 5. 1910; česky: *Projevy karmy*, Michael, Svatý Kopeček 1999 a 2009.
- 3 R. Steiner: *Die Mission einzelner Volksseelen* (GA 121), 11. 6. 1910; česky: *Poslání jednotlivých duší národů*, Michael, Svatý Kopeček 2007.
- 4 Srov. R. Steiner: *Die Geheimwissenschaft im Umriss* (GA 13), kap. „Die Weltent- wicklung und der Mensch“; česky: *Tajná věda v nástinu*, Fabula, Hranice 2005; dále: R. Steiner: *Das Johannes-Evangelium* (GA 103), 20. 5. 1908; česky: *Janovo evangelium*, Ioanes, Breznice 1998.
- 5 R. Steiner: *Ans der Akasha-Forschung. Das fünfte Evangelium* (GA 148); česky: *Páté evangelium. Z bádání v kronice Akáša*, Fabula, Hranice 2010.
- 6 R. Steiner: *Weltwesen und Ichheit* (GA 196), 13. 6. 1916.
- 7 R. Steiner: *Das Verhältnis der Sternenwelt zum Menschen und des Menschen zur Sternenwelt* (GA 219); česky: *Poměr hvězdného světa k člověku a člověka k hvězdnému světu*, Michael, Svatý Kopeček 2000.
- 8 Pro objektivitu a přesnost dodejme, že R. Steiner v citované přednášce neodpovídá na otázku, co se děje v člověku, který trpělivě usiluje, aby svým myšlením vrostl do poznatků duchové vědy, nýbrž uvádí konkrétní příklad, jak se vůle a citění mohou zapojit do myšlenkového procesu: vůle, když člověk v meditaci spočine na představě, jak do pevné složky jeho fyzického těla zasahují z okruhu síly zvířetníku; cit, když se soustředí na to, jak v pohybech tekutých složek jeho organismu působí jeho éterné tělo a v něm pohyby planet. Vnitřní výsledek takové konkrétní meditační práce, zachycený v citovaných slovech, souhlasí však, jak si můžeme uvědomit, s onou obecnou charakteristikou proměněného intelektuálního myšlení, jak jsme se ji pokusili vyvodit.
- 9 R. Steiner: *Erfahrungen des Übersinnlichen. Die drei Wege der Seele zu Christus* (GA 143), 17. 12. 1912.